

A globális menekülthullám és Németország

Oltmer, Jochen: Deutschland und die globale Flüchtlingsfrage. = Zeitgeschichte-online, November 2016, URL: <http://zeitgeschichte-online.de/thema/deutschland-und-die-globale-fluechtlingsfrage>

A polgárháborús Közel-Keletről kiinduló, Törökországon keresztül a „balkáni útvonalon” át zömmel Németország felé irányuló menekültáradat 2015 körül tetőzött. A jelenség a maga akkori, inváziószerű méreteivel az átbocsátó országok politikai vezetését és részben a civil közönségét – Görögországtól Magyarorszáig – valósággal megijesztette. Németország, legalább ami a politikai vezetést és kiemelten Merkel kancellárasszonyt illeti, mindezt lényegesen higgadtabban viselte, bár szembe találta magát menekültellenes reflexekkel és mozgalmakkal. Ezekről függetlenül is a német fél végül belátta: valamit tennie kell a továbbiak megelőzésére.

Menekültek befogadása Németország számára 1945 óta, már a négyhatalmi megszállás idejéből, elidegeníthetetlen hagyomány. Akkor a volt birodalmi határok mögül üldözötként kelet, délkelet felől érkező német ajkú milliók letelepítése volt a tét (a kései kitelepülőket még évtizedeken át is fogadva), utána a fogadókészség azonban „idegenekre” is kiterjed, s az illetékesek az 1951-es genfi menekültjogi egyezmény értelmében nyúlnak a témához. Németország a 60-as években gazdag tapasztalatokat szerez a külföldi munkamigrációval is (Olasz- és főként Törökországból), fogadja a magyar, 1956-os menekültek jelentős részét, majd a szovjet blokk más országainak disszidenseit, valamint eme országok megélhetési migránsait a gazdaságilag kevésbé sikeres rendszerváltásukat követően. Mégél egy nagy hullámot a 90-es években, amely a jugoszláviai háború következtében alakul ki.

A „menekült” történelmi múltú közszó-jelentése eléggé egyértelmű. Ha fogalmi kategóriát akarunk, akkor a migráció a megfelelő kifejezés, de a hatalmi- vagy adminisztratív-politikai erőszaktétel, etnikai „tisztogatás” által kiváltott helyváltoztatás értelmében, azaz: kényszermigráció. De kényszermigráció a lakosságot válogatás nélkül sújtó háborús, polgárháborús övezetekből történő eltávozás is. Németország,

azaz a konzervatív-kereszténydemokrata vezetés és a civiltársadalom túlnyomó része a balkáni útvonalon át érkezők nagy áradata során kitart a fogadókészség eredeti, „limiteket” mellőző elképzelésénél, miközben inhomogén tömegeiket igyekszik a munkaerőellátás távlati tartaléka-ként is beszámítani. Mégis megkönnyebbül, amikor az Unió és Törökország – a török politikai instabilitás miatt még oly törekeny – megállapodása az Égei-tengeri átkelés megfékezéséről aránylag hamar csökkenti a nyomást. Németország higgadt magatartása mindazáltal nem naiv felelőtlenésből fakadt. Az ENSZ menekültügyi főbiztossága nemrég adta ki retrospektív felmérését a menekült-létszámok világméretű alakulásáról, mely a 90-es évek első felére is kimutat egy, a 2015 körülihez hasonló kiugró értéket: 20,5 millió (1992), illetve 18,7 millió (1994). Ehhez képest a 2014-re szóló 19,5 millió és a 2015-ös 21,3 mindösszesen csak huszadrésznivel magasabb. A probléma az volna, ha a tömegarány ezen a szinten folytatódna, ám azt látjuk, hogy nem ez a helyzet. Az elmúlt két kiugró időszak között az arány visszaesett 15,9-re (2007), sőt 13,5-re (2004). A szóban forgó felmérés (valódi, adminisztratív fogódzók nélkül, közvetett módszerekkel) foglalkozott egyébként a határokon belül maradó, a gyors visszatérés reményében ott kivárho kényszermigrációs mozgásokkal is. Ezek messze magasabb értékeket jeleznek: 1994-re például 28 milliót állapított meg a kutatás, majd – jelentős visszaesés után – 2015-re 40,8-at. A határokon átlépő mozgások kapcsán is azt látjuk, hogy ezek első lépésben közvetlenül szomszédos területekre irányulnak, s általában csak elenyésző hányaduk indul további útra. Ennek megfelelően például tartósan Pakisztánban, illetve Iránban várakozik az afgán határátlépő kényszermigráció (2015-ben 2,6 millió) 95 százaléka. Szíriával is körülbelül hasonló a helyzet; közel öt milliónyi menekültje a környező államok területén tartózkodik (közel kétharmaduk Törökországban), bár a szír területen belül maradtak száma pedig önmagában 7,6 millió.

Az okait annak, hogy 2015-ben éppen Németország vált a Közel-Keletről és távolabbról Európáig elmerészkedő kényszermigráció kitüntetett célterületévé, J. Oltmer tanulmánya hat pontban foglalja össze; az okokat tulajdonképp aspektusok szerint csoportosítja, ezek azonban inkább egyetlen komplex összefüggérendszerrel jeleznek:

1. Törökország felől a balkáni útvonalon Németország az első nagy kiterjedésű és fejlettségével is vonzó, politikai fogadókész-ségéről is ismert állam.
2. A legtöbb menekültcsoport már befogadott és részben integrált előőrse a pozitív információkkal tudott szolgálni az útra vállalkozók számára.
3. Mintegy 2010 óta a demográfiai hanyatlás és a nemzetgazdaság szakember-ellátottságát illető negatív várakozások még nyitottabbá tették a német politikai elitet és a közvéleményt legalább munkaképes bevándorlók fogadása szempontjából. Szíriával kapcsolatban társult mindehhez a humanitárius elkötelezettség is.
4. Helyi válságok, illetve a pénzügyi világválság nyomán fellazult, összeomlott egészében az EU korábbi együttműködési politikája a védőgyűrűként fungáló környező államokkal, melyek lassítani tudták a harmadik országokon át közelítő menekültek bejutását.
5. A pénzügyi válság következtében megkopott az előzetes szűrést a külső EU-határok államaira terhelő dublini rendszer is; e tekintetben főként Olaszországnak és Görögországnak kellett volna jobban helytállnia.
6. Tradicionális befogadó államok, mint Franciaország vagy Nagy-Britannia fokozatos visszakozása nyomán („telítettség” miatt vagy más okokból, erre nincs utalás) 2010 után Németországra marad a „helytállás” a központi EU-övezetért a világmigráció vonatkozásában.

Nem mondhatjuk, hogy az erősödő és mind gyakoribbá váló kényszermigrációs hullámok ne jelenthetnének veszélyt is adott célországok belső stabilitására, s látjuk: mennyire nem arányos eloszlásban terhelik meg az Uniót. A nemzetközi menekült-helyzet egyre sürgetőbb, előremutató, esetleg akár preventív és proaktív, s feltétlenül közös erővel kialakítandó gyakorlati megoldásokat kíván, talán éppen az ENSZ meglévő elvi-politikai iránymutatása nyomán, s Európát magát tekintve (ahol az első világháború óta feszítő probléma a jelenség) nem utolsósorban az EU kollektív felelősség-és tehervállalásával. (Egy aránylag aktuális idevonatkozó forrásutalása: *Petra Bendel, Flüchtlingspolitik der Europäischen Union*, Bonn, 2015.)

*

J. Oltmer az osnabrücker egyetem migrációkutató intézetének munkatársa, a kérdéskör kiemelkedő ismerője. Itt ismertetett eszmefuttatása talán új kötettanulmányából való: *Globale Migration. Geschichte und Gegenwart* (München, 2016); munkásságát dicséri a téma tágabb kereteinek szentelt korábbi kézikönyv is: *Migration im 19. und 20. Jahrhundert. (Enzyklopädie deutscher Geschichte; Bd. 86)*, München, 2009.

Komáromi Sándor

Harc a történelmi emlékezetért a forradalom utáni Ukrajnában

Shevel, Oxana: The Battle for Historical Memory in Postrevolutionary Ukraine = Current History, Vol. 115, October 2016, Issue 783, 258–263. p.

A 2014-es Majdan téri EU-párti tüntetések Ukrajnában és nemzetközi körökben is nagy reményeket ébresztettek. Két és fél év telt el azóta, hogy Viktor Janukovics uralmát megdöntötték, a tüntetők számos célja azonban még mindig nem valósult meg. Haladást sikerült elérni a korrumpált politikusok bíróság elé állításában, illetve az igazságügyi reform és más intézkedések terén, amelyek az átláthatóságot és a hatalmon lévők elszámoltathatóságát biztosítják. Összességében azonban kiábrándítóak az eredmények, ami a korrupció felszámolását, a gazdaság talpra állítását és az európai integrációt illeti, mind az ukrán állampolgárok, mind a reformmozgalom külföldi támogatói szemében. Egy területen viszont egészen más ma a dolgok állása Ukrajnában, mint 2014 előtt: az emlékezetpolitika és a nemzeti identitáspolitika terén.

A forradalom utáni kormány erőteljes lépéseket tett, hogy határozottan kivezesse Ukrajnát az orosz befolyás alól. A 2015 májusában elfogadott, újraértelmezési törvénycsomag drasztikusan szakít a közös szovjet múlt korábbi értelmezési kereteivel és értékelésével, és igyekszik áthangolni a történelmi emlékezetet. Az azonban, hogy ezek az új politikai intézkedések mennyire „európaiak” és hogy a kormány kezdemé-